

Justisdepartementet
Sivilavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse
200703771-/BNG

Deres dato
18.12.09

Vår referanse
2009/00111-2

Vår dato
8. april 2010

HØRING NOU 2009:12 Et ansvarlig politi

Det vises til departementets brev datert 18. desember 2009

Spesialenheten finner innledningsvis grunn til å berømme utvalget for ha fulgt opp sitt mandat på en svært grundig og tillitvekkende måte.

Spesialenheten tar i sin uttalelse utgangspunkt i den systematikk som fremgår av departementets brev.

Utvalgets anbefaling av kontrollmodell – rapportens pkt. 13.2.4.3. og 1.2.4.4.

Spesialenheten er enig med utvalget i at det er bedre å bygge videre på eksisterende ordninger framfor å opprette et helt nytt organ få år etter at Spesialenheten ble virksom. Spesialenheten vil i denne sammenheng også gjøre oppmerksom på at enheten vurdert i forhold til sammenlignbare ordninger i andre land fremstår både som slagkraftig og effektiv. Ordningen med integrert påtalemyndighet er særegen for Norge og Sverige og blir internasjonalt sett på som interessant. Det vises om dette til Spesialenhetens årsrapport for 2009 s. 12 og 13.

For så vidt gjelder de ulike modellalternativene finner en herfra ikke å gå nøye inn på *Polititilsynsmodellen*. Spesialenheten er enig med utvalget i at et nytt polititilsyn bør fremstå som uaktuelt. Det er etter Spesialenhetens oppfatning mer nærliggende å styrke Politidirektoratets tilsynsfunksjoner. Overordnet fagansvar for Spesialenheten som organ med integrert påtalemyndigheten bør som i dag ivaretas av Riksadvokatembetet.

Kommisjonsmodellen forstås i utvalgets fremstilling å innebære at det skal finne sted en kommisjonsledet etterforskning av mulige straffbare forhold i politiet og påtalemyndigheten og at kommisjonen skal avgi innstilling til Spesialenheten som rendyrket påtaleorgan. Det er i

forhold til dagens straffeprosessuelle regler ikke mulig å tenke seg at etterforskning skal kunne skje løsrevet fra påtalemyndigheten. Dersom kommisjonen skal utføre etterforskningsoppgaver må den i tillegg til politimyndighet ha påtalemyndighet på etterforskningsstadiet.

Slik Spesialenheten ser det vil en kommisjonsmodell innebære at en sett i forhold til tradisjonelle modeller for organisering av etterforskningsarbeid utvikler strukturer som neppe vil være effektivitetsfremmende. Det vil også kunne stilles spørsmål ved hvilke straffesaker /straffbare forhold som kan være egnet for opplysning i en kommisjonsledet etterforskning/undersøkelse. Det er vanskelig å se for seg at en kommisjonsmodell kan være velegnet for arbeid med større etterforskningsoppdrag som stiller store krav til politifaglig kompetanse og erfaring. Bruk av kommisjonsmodeller i andre land ses heller ikke å ha hindret at det fra en kritisk opinion har vært stilt spørsmål ved organets uavhengighet. Kritikken synes i større grad å være et resultat av misnøye med enkeltavgjørelser enn med organiseringsvalg.

Slik Spesialenheten ser det fremstår alternativene en *forbedret tosporsordning* og *førsteinstansmodellen* som de mest interessante.

Det som særlig kan tale for å velge en *førsteinstansmodell* er etter Spesialenhetens vurdering hensynet til publikum, og muligheten for at klager og anmeldelser kan adresseres til samme sted. Forslaget synes for øvrig å ha stor grad av likhet med den svenske ordningen hvor Riksenheten för polismål både er mottaker av klager og anmeldelser. Som påpekt av utvalget er det også i andre land enn Sverige ordninger som innebærer at klager og anmeldelser vurderes av samme mottaker.

Spesialenheten er ikke overbevist om at det er riktig å gå inn for en *førsteinstansmodell*. Klagesporet i sin nåværende form er som påpekt av utvalget relativt nytt (desember 2005) og har ikke tidligere vært gjenstand for noen systematisk gjennomgang eller kritisk vurdering. Det er også klart grunn til å stille spørsmål ved om ordningen har vært tilstrekkelig markedsført både i forhold til publikum og internt i politiet. Det er vanskelig å se at det gjennom overordnet styring fra Politidirektoratet ikke skal være mulig å få ordningen til å fungere langt bedre enn i dag. Betydningen av gode rutiner for klagebehandling bør også kunne vektlegges i bruken av systemer for styring og resultatmåling i politiet.

Spesialenheten er av den oppfatning at Politidirektoratet fortsatt bør være klagemyndighet med ansvar for behandling av klager på kritikkverdig tjenesteutøvelse. Det kan også være vanskelig å se hvorfor Politidirektoratet ikke samtidig bør ha det overordnede ansvaret for nasjonal rapportering om behandlingen av klager mot politiet. Den nasjonale rapporteringen bør i forhold til i dag kunne styrkes, blant annet med mer åpenhet om hvilke saker som har vært behandlet, sakens innhold, og utfallet av klagebehandlingen. Det vises her blant annet til utvalgets forslag om å offentliggjøre sammendrag av avgjorte disiplinærsaker.

Spesialenheten behandler i dag alle saker hvor det fra publikums side pretenderes at det er begått en straffbar handling. Det er således den enkelte klagers /melders egen oppfatning av om et forhold er straffbart som er avgjørende, ikke om den påklagede handlingen slik den er beskrevet kan rammes av et straffebud. I saker hvor Spesialenheten er i tvil om en person som har henvendt seg til Spesialenheten pretenderer at det har funnet sted en straffbar handling eller om henvendelsen er ment som en klage, blir personen kontaktet og bedt om å utdype sin henvendelse. Erfaring viser at et overveldende flertall da fastholder at saken ønskes behandlet som en anmeldelse. Årsaken til dette kan selvsagt være mange. En viktig årsak synes imidlertid å være at saken ønskes vurdert av et organ utenfor politiet.

Siden klagers egen prentensjon må være styrende, kan det stilles spørsmål ved om en silingsmekanisme vil være egnet til å bidra til å få flere saker inn i det man ut i fra en fagjuridisk vurdering vil anse og være riktig spor. Rønnebergutvalget anslo i sin rapport (desember 2001) at ca. 30 % av sakene som ble behandlet av SEFO i realiteten var klager over kritikkverdige, men ikke straffbare forhold begått fra politiets side.

Spesialenheten henla i 2009 32 % av sakene som ble påtaleavgjort uten etterforskning. Å konstatere at en andel av sakene med fordel kunne ha gått i klagesporet innebærer imidlertid ikke at de uten videre kan styres dit. Det må holdes fast ved at det er klagers / anmelders pretensjon som er avgjørende for hvilket spor saken går inn i.

Spesialenheten har vurdert om det kan være prinsipielle hensyn som taler mot utvalgets forslag om en førsteinstansmodell. Det en i denne sammenheng særlig har sett hen til er om det kan anses uheldig at et uavhengig organ med påtalemyndighet også får ansvar for det man kan velge å kalle servicerettede forvaltningsoppgaver. Det vil også kunne stilles spørsmål ved om det er riktig eller hensiktsmessig at et organ med påtalemyndighet direkte eller indirekte skal være i posisjon til å påvirke om en sak skal behandles i klagesporet eller straffesakssporet. Spesialenhetens vurdering er at det ikke er prinsipielle innvendinger av tyngde mot en slik ordning som bør medføre at den forkastes dersom den av andre grunner fremstår som hensiktsmessig. Det legges da også vekt på at det i Sverige ikke synes ha vært reist innvendinger mot ansvarsområdet for Riksenheten för polismål. Riksenheten må i dag i hovedsak kunne ses på som et organ med påtalefunksjoner. Etterforskningsoppgaver utføres av personell som formelt har sitt arbeidsforhold i politiet.

Utvalget har i sin anbefaling av førsteinstansmodellen vurdert og lagt vekt på hensyn som uavhengighet, effektivitet, kvalitet, offentlig innsyn og tilgjengelighet og tillit. Det er vanskelig å se at de oppgaver som følger ved at det opprettes et sentralt servicetorg og at Spesialenheten holder oversikt over saksflyt og resultater i klagebehandlingen reelt sett kan innebære at uavhengigheten ved klagebehandlingen styrkes. Det vil i forhold til effektivitet, kvalitet og offentlig innsyn kunne anføres at dette er områder hvor forbedringer må kunne oppnås uten at man går inn for førsteinstansmodellen. Det vises til hva som er anført om dette ovenfor. De viktigste argumentene for førsteinstansmodellen vil etter Spesialenhetens vurdering finnes i forhold til spørsmålet om tilgjengelighet, helhetlig oversikt og en styrking av Spesialenhetens funksjon som nasjonalt kunnskaps- og kompetansesenter.

Det framheves at en sentral silingsfunksjon som forutsatt ved førsteinstansmodellen også vil kunne kreve at de rutiner Spesialenheten i dag følger for mottak av anmeldelser helt eller delvis må endres. Saker vurderes i først instans i dag ved de regionale etterforskningsavdelingene, som i sammenheng med denne vurderingen blant annet opptar forklaring fra anmeldere og innhenter aktuelle dokumenter fra politiet (speilsaker). Det er i valget av rutinen lagt noe vekt på mulighet for å holde god oversikt og effektivitet i arbeidet med informasjonsinnsamling. En sentralisering vil i forhold til dette kunne virke kompliserende.

Spesialenheten anser det på bakgrunn av ovennevnte ikke i dag å være tungtveiende hensyn som taler for å gå inn for førsteinstansmodellen.

Ansatte i Spesialenheten som kommer fra politiet skal ha tre måneder lønnet karantene – rapportens pkt. 6.9.4.

Spesialenheten er enig med utvalget i at politifaglig kompetanse er nødvendig for oppgaveløsningen. 12 av Spesialenhetens 14 fast ansatte etterforskere er i dag utdannet ved Politihøgskolen (tidl. Politiskolen) og har bred erfaring fra stillinger i norsk politi. En av etterforskerne har sin politiutdanning og politierfaring fra Sverige og en av etterforskerne er utdannet som revisor og har ved siden av annen yrkeserfaring erfaring fra arbeid i Økokrim. Flere av etterforskerne var på det tidspunktet de ble rekruttert inn i stilling i Spesialenheten ansatt i privat virksomhet eller i annen offentlig virksomhet enn politiet.

Spesialenheten har ved ledighet i etterforskerstillinger vurdert om det bør ansettes personer med annet enn politifaglig bakgrunn. Det har i utlysningstekster vært en preferanse mot politifaglig erfaring, men det har også vært åpnet for å kunne ansette personer med annen type utdanning. Personell med politifaglig bakgrunn har gjennomgående vært vurdert som best kvalifisert og best egnet. Det har også ut fra effektivitetshensyn vært vurdert som mest hensiktsmessig å satse på personell med politibakgrunn. Spesialenheten arbeider i straffesakssporet og etterforskerens arbeid består i hovedsak av opptak av forklaringer (avhør) i tillegg til bruk av andre straffeprosessuelle tiltak/virkemidler. Arbeidsmengden ved enheten har hele tiden vært slik at en har vært helt avhengig av at nytilsatte raskt kan ta ansvar for egen portefølje. Det har følgelig vært lite rom for særskilt tilrettelagt internopplæring av nytilsatte.

Alle tiltak som kan bidra til å styrke tilliten til og oppfatningen av Spesialenheten som et uavhengig organ er av interesse. Det gjelder også for utvalgets forslag om at personer med bakgrunn fra politi og påtalemyndighet som ansettes i fast stilling i Spesialenheten gis en mulighet til ekstern hospitering. Det er i vurderingen av forslaget imidlertid viktig å ta hensyn til at dette vil stille krav til organisering og gjennomføring og at det vil ta lengre tid før nytilsatte kommer i aktivt arbeid. Det vil også være behov for å ha en grunnbemanning som gjør at det ikke for stor grad går ut over saksbehandlingen at det brukes tid og kostnader på at nytilsatt personell er i lønnet hospiteringsforhold. Spesialenheten mener imidlertid det vil være u hensiktsmessig at en mulighet for ekstern hospitering knyttes opp mot et obligatorisk krav om karantene.

Spesialenheten mener også det kan stilles spørsmål ved om forslaget reelt sett vil være egnet til å demme opp for den type kritikk mot rekrutteringen til Spesialenheten som har kommet – og ganske sikkert også i framtiden vil komme – i sammenheng med enkeltavgjørelser. Spesialenheten mener derfor det vil være like viktig å sikre at enheten ved rekruttering er i stand til å konkurrere om den aller beste arbeidskraften og at man har tilsettingsprosesser av høy kvalitet som gjør at man forsikrer seg om at ansatte er egnet og har den personlige integritet som kreves for jobben. For ledelsen i Spesialenheten er det også viktig – både utad og innad – å kunne stå for de rekrutteringsvalg som er gjort og å garantere for at ansatte ikke lar utdanningsbakgrunn og yrkesbakgrunn virke inn på hvordan arbeidsoppgaver løses.

At ansatte i Spesialenheten kan gis en mulighet til fordypning innenfor menneskerettighetsspørsmål og høste kunnskap fra hospitering i en menneskerettighetsorganisasjon er en god ide. Om Spesialenheten skulle få det økonomiske handlingsrom som kreves for å ha en slik ordning, er imidlertid synspunktet her at det er en mulighet som alle ansatte bør kunne ha nytte av og at en slik mulighet derfor ikke bør beholdes nyansatte. Om det skulle finnes et slik handlingsrom bør det også kunne drøftes

om hospiteringen kunne gi mulighet for fordypning innen andre fagområder av viktighet for Spesialenheten.

Spesialenhetens myndighet til å rekvirere bistand fra særorgan – rapportens pkt. 6.8.

Utvalgets syn er at Spesialenheten bør dimensjoneres slik at bistand til ordinære politioppgaver og særlig fra politidistriktene bør holdes på et minimum, se pkt. 6.8.6. Spesialenheten er enig i dette. Det er imidlertid ikke realistisk å se for seg at Spesialenheten skal kunne operere uten bistand fra politiet eller politiets særorganer.

Spesialenheten får i dag praktiske bistand fra politidistriktene til blant annet transport av pågrepet person, bistand i sammenheng med bruk av politiarrest og bistand ved vakthold. Etterforskningsmessig bistand har i hovedsak vært ytt fra politiets særorganer, Kripos og Økokrim.

Spesialenheten vil framheve at alle anmodninger om bistand som har vært fremmet har vært effektivt og grundig behandlet. Viljen til å yte bistand og kvaliteten og form på den bistand enheten har vært gitt har gjennomgående vært god. Enheten har i dag et inntrykk av å være prioritert. Det er samtidig klart at enkelte bistandsoppdrag kan ta noe tid. Dette gjelder særlig i sammenhenger hvor det er behov for mer inngående analyse og bearbeiding av beslaglagt materiale og på områder hvor arbeidsmengden for bistandsorganet er stor. Dette har blant annet medført at det i noen situasjoner har tatt lang tid å få analysert databaseslag eller at analysearbeid har vært utført av personell i Spesialenheten.

Riksadvokaten har gitt uttrykk for at Spesialenheten ved etterforskning av alvorlige hendelser primært bør søke kriminalteknisk bistand fra Kripos. Kripos har i noen situasjoner vært noe forbeholdne med hensyn til å yte bistand under henvisning til at oppdraget ikke er komplisert og derfor ikke kan forsvare at man legger beslag på den spisskompetanse og de utrykningsressurser Kripos har. Bistand fra Kripos har derfor blant annet ikke vært gitt ved etterforskning av dødsfall i arrest eller dødsfall i sammenheng med bilforfølgelser. Spesialenheten har i slike situasjoner fått bistand fra kriminalteknikere i politidistriktene, fortrinnsvis fra et annet distrikt eller annen politistasjon i samme distrikt som hendelsen har funnet sted. Det er etter Spesialenhets vurdering uheldig at man i forhold til bistand er overlatt til fra sak til sak å vurdere hvem en bistandsanmodning bør eller kan rettes til. Sett fra Spesialenhetens side er det klart at bistand fra politidistrikter reiser andre spørsmål og vurderinger i forhold til avstand til involvert personell og uavhengighet enn bistand fra et nasjonalt særorgan. Oppdragets kompleksitet bør i utgangspunktet ikke være en avgjørende faktor i vurderingen av hvor bistand bør søkes.

For så vidt gjelder spørsmålet om ledelse av bistand, forstås dette i utvalgets rapport særlig relatert til spørsmålet om Spesialenhetens faglig kompetanse og faglige forutsetninger for å kunne veilede og styre ved samarbeid med bistandsorganer. Etterforskerens rolle i Spesialenheten er, som påpekt av utvalget, generalistens. Alle etterforskere skal i utgangspunktet kunne etterforske alle typer saker. Det er ved rekrutteringen allikevel lagt vekt på å sikre både bred erfaring og spissekompetanse. Spesialenheten har blant annet etterforskere med spissekompetanse innenfor områder som økonomisk kriminalitet, seksuallovbrudd og politioperativt arbeid. Utfordringen for enheten vil over tid kunne bestå i å oppdatere og videreutvikle denne kunnskapen.

Samfunnet og kriminaliteten blir på mange områder stadig mer kompleks. Dette gjenspeiles også i hva slags straffbare handlinger ansatte i politiet og påtalemyndigheten kan begå i sammenheng med tjenesten. Spesialenhetens erfaring er at sakenes karakter varierer meget og at man i praksis favner de aller fleste kriminalitetsområder. Det er ut fra dette ikke realistisk å se for seg at Spesialenheten kan dimensjoneres så bredt at en evner å ha spissekompetanse på alle aktuelle områder. Slik Spesialenheten ser det, bør det også være egnet til å kunne styrke tilliten til et etterforskningsresultat at man for eksempel har hatt bistand fra det presumptivt mest kompetente nasjonale organet innenfor kriminalteknikk. Spesialenheten har heller aldri erfart at det i sammenheng med noen konkret sak har vært stilt spørsmål fra noe hold om manglende uavhengighet i arbeidet fordi man har hatt bistand fra politiets særorganer.

Det nevnes at Spesialenheten til nå ikke har betalt for bistand fra Kripos eller Økokrim. Det er imidlertid betalt for bistand til transport og lignende oppdrag fra politiet.

Spesialenheten har blitt kontaktet av private selskaper som tilbyr ulike former for analysebistand, blant annet bistand til gjennomgang av databaseslag. Kjøp av bistand fra private aktører vil også kunne reise spørsmål i forhold til kvalitet, tillit og uavhengighet. Spesialenheten har så langt i begrenset grad funnet det interessant å søke etter den aktuelle type tjenester i et privat marked. Enkeltstående analyser/beregninger har imidlertid vært innhentet fra private selskaper i sammenheng med vegtrafikksaker.

Spesialenheten vil i forhold til forslaget til endring i påtaleinstruksen § 34-6 tredje ledd bemerke at det å kunne gi pålegg om prioritering selvsagt kan være hensiktsmessig. En ser samtidig at det klart vil være forhold som kan begrunne at Spesialenheten bør vike prioritet for arbeid knyttet til andre saker og kriminalitetsformer.

Økt bruk av advokater på verv – rapportens pkt. 6.3.2.

Spesialenheten har i sin kommunikasjon med departementet flere ganger framhevet advokaten som en viktig og positiv ressurs for arbeidet i enheten. Spesialenheten har i sin årsrapport for 2008 s. 25 vist til at personer på verv bred kompetanse og erfaring og er viktig for oppgaveløsningen ved enheten. Det er også framhevet at det for enheten er viktig at advokater og andre på verv bruker vervet til å bidra til åpenhet om enhetens arbeid og at de aktivt og kritisk deltar i utviklingen av ordningen.

Spesialenheten har i forhold til situasjonen ved oppstarttidspunktet i januar 2005 redusert antallet advokater på verv fra over 20 ned til 10. Dette har skjedd etter kunngjøring og en kvalitativt grundig utvelgelse. Ved utlysning av verv høsten 2008 var det 102 søkere på verv i Spesialenheten. En viktig forutsetning ved utvelgelse var å finne fram til personer som var egnet, som hadde en riktig motivasjon og ikke minst vilje til å prioritere arbeid ved enheten når enheten har behov for det. Spesialenheten har høstet gode erfaringer med den ordningen som nå praktiseres.

Det er viktig at advokater og andre på verv kan brukes og tilegne seg kompetanse i et slikt omfang at deres innsats blir synlig og at de kan være med på å prege arbeidet ved enheten, og at deres oppgave som uavhengige aktører i straffesaksarbeidet gis et reelt innhold. To av etterforskningsavdelingene ledes i dag av advokater på verv. Budsjettavsetningen ved etterforskningsavdelingene er i dag slik at avdelingene hver for seg kan bruke advokater i ca. 600 timer i året. Sjefen for Spesialenheten har i sine kommentarer til foreløpig tildeling for

2010, brev til Justisdepartementet av 5. november 2009, tatt til orde for at avdelingene hver for seg bør kunne bruke advokater på verv i et omfang som tilsvarer ett timeårsverk, dvs. ca. 1 600 timer i året.

Det er klart at advokater som mottar godtgjørelse for sitt arbeid etter salærinstruksen vil kunne framstå som dyrere arbeidskraft enn fast ansatte jurister. Som påpekt av utvalget vil imidlertid deres institusjonelle uavhengighet ha en viktig betydning for oppfatningen av enheten. Muligheten til bruk av advokater gir også noe større grad av mulighet til fleksibilitet i bruk og utskifting. Staten vil i forhold til advokatene heller ikke ha ansvar for sykelønn mm eller framtidige ytelser.

Stillingskode og fagforeningstilhørighet – rapportens pkt. 6.9.5.4.

Spesialenheten er enig med utvalget i at det ikke er grunn til å problematisere spørsmål som gjelder stillingskode og fagforeningstilhørighet for ansatte i Spesialenheten unødig og at enheten først og fremst bør bedømmes ut fra sitt profesjonelle produkt. Det bør allikevel arbeides videre med utvikle en ramme omkring tilsettingsforhold i enheten hvor det ikke er noen direkte knytning til politiets lønns- og arbeidsvilkår.

Personer på verv som ikke har juridisk bakgrunn – flerfaglighet – rapportens pkt. 6.9.7.

Utvalget viser til at personer på verv som ikke har juridisk bakgrunn eller politifaglig bakgrunn har gode forutsetninger for å bringe nye perspektiver inn i Spesialenhetens virksomhet, blant annet i forbindelse med etiske vurderinger og relasjonelt arbeid.

Spesialenheten har som oppgave å etterforske og påtaleavgjøre saker i samsvar straffeprosesslovgivningen. I dette arbeidet vil det være vanskelig å definere en klar rolle og oppgaver for personer som er rekruttert ut i fra et hensyn om å sikre flerfaglighet. Spesialenheten vil ved behov for sakkyndighet i etterforskningen på samme måte som politi og påtalemyndighet for øvrig benytte seg av nødvendig ekspertise. Det kan også være fare for at flerfaglighet fører til en vidløftiggjøring av etterforskningsarbeidet.

Etter Spesialenhetens vurdering er det fra utvalgets side ikke gitt en tilstrekkelig begrunnelse for hvorfor innslaget av flerfaglighet i arbeidet med straffesaker bør forsterkes.

Behovet for flerfaglighet i organisasjonen vil framover etter Spesialenhetens vurdering kunne knytte seg til oppgaver som samfunnsdialog, analyse og organisasjonsutvikling. Her anses det mer hensiktsmessig å satse på tilsatt personell framfor personer på verv.

Anbefalinger for klageordninga – rapportens pkt. 7.9.2.

Spesialenheten slutter seg fullt og helt til utvalgets anbefalinger for klageordningen, jf rapportens pkt. 7.9.2.

Mistanke om brudd på taushetsplikt skal alltid etterforskes av Spesialenheten – rapportens pkt. 8.6.1.

Spesialenheten er av den oppfatning at alle saker hvor det er reist mistanke om at taushetsplikten er brutt bør behandles i straffesakssporet, dvs. av Spesialenheten, og slutter seg her til utvalgets vurdering.

Mistanke om straffbart forhold utenfor tjenesten – rapportens pkt. 8.6.2.

Spesialenheten er enig med utvalgsmedlemmene Finstad og Orieta i at dagens ordning hvor politiet etterforsker straffbare handlinger begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten på fritiden fremstår som problematisk i forhold til prinsippet om at politiet ikke skal etterforske seg selv. En er også enig i at det ut fra helt bestemte yrkesetiske krav er forskjell mellom når en politiansatt og en sivilist mistenkes for straffbare forhold. Det vises til vandelskrav nedfelt både i politiloven og politiinstruksen.

Riksadvokaten har i en rekke saker gitt Spesialenheten myndighet til å etterforske forhold utenfor tjenesten, jf påtaleinstruksen § 34-9. Dette har først og fremst vært aktuelt der hvor det er mistanke om flere straffbare forhold og hvor ett eller flere anses begått i tjenesten, mens andre forhold anses begått i fritiden. Flere av de alvorligste sakene som har vært iretteført av Spesialenheten har dels omfattet forhold begått i fritiden.

Vi har derfor i dag faktisk et relativt sammensatt bilde hvor både Spesialenheten og politidistriktene som settepolitidistrikt etterforsker straffbare forhold på fritiden. Det finnes også eksempler på saker hvor etterforskinger har pågått parallelt og hvor for eksempel et settepolitidistrikt har avventet utfallet av Spesialenhetens behandling før man har gått videre med forhold på fritiden.

I tillegg til de hensyn som er framhevet av mindretallet i utvalget, mener Spesialenheten at det vil kunne bidra til mer åpenhet om straffbare handlinger begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten om alt samles hos Spesialenheten. Det er også grunn til å tro at en mer systematisk rapportering om straffbare forhold i fritiden vil kunne føre til at politiet eller påtalemyndigheten arbeider mer systematisk med forebyggingstiltak.

I Sverige har man valgt å samle ansvaret for etterforskning av saker hvor det er mistanke om at ansatte i politiet eller påtalemyndigheten har handlet på et vis som kan medføre straffansvar. Riksenheten etterforsker både handlinger i tjeneste og i fritid. Riksenheten har også ansvar for å etterforske dommere og riksdagsmedlemmer. Det vises til omtalen av Riksenheten för polismål i Spesialenhetens årsrapport for 2009 s. 12 og 13.

Spesialenheten har med bakgrunn i beslutning fra Riksadvokaten også hatt enkeltstående etterforskningsoppdrag som har vært rettet mot personer utenfor politiet og påtalemyndigheten. Dette har vært aktuelt i situasjoner hvor spørsmål om straffansvar for ansatte i politiet og påtalemyndigheten og andre har vært reist med tilknytning til samme hendelse. Spesialenheten har blant annet etterforsket ansatte i kriminalomsorgen, ansatte i helsevesenet og ansatte i Kystvakten.

Som opplyst av utvalget, finnes i dag ingen samlet oversikt over hvor mange straffesaker her til lands som gjelder straffbare forhold begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten på

fritiden. Det er heller ikke nærmere systematisert kunnskap om hva slags straffbare forhold det her kan være tale om. En slik analyse bør gjennomføres før det tas endelig stilling til spørsmålet om overføring av etterforskningsansvar.

Dersom Spesialenheten skal etterforske straffbare handlinger begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten i fritiden vil det være nødvendig å foreta en avgrensning. Spesialenheten mener at det i likhet med for ordningen i Sverige vil være naturlig at saker som gjelder overtredelser av vegtrafikkloven ikke etterforskes av eller påtaleavgjøres ved enheten.

Spesialenheten ser at det selv med en slik avgrensning vil være utfordringer forbundet med å etterforske forhold begått på fritiden. Det antas blant annet at en del saker som gjelder forhold begått i fritiden vil kreve at det gjennomføres umiddelbare etterforskingstiltak.

Spesialenheten vil følgelig også i arbeidet med denne type saker være avhengig av bistand fra lokale politimyndigheter og særorganer.

Det antas videre å være behov for å at det kan besluttes unntak fra en hovedregel om at Spesialenheten skal etterforske forhold begått på fritiden, for eksempel for saker som gjelder kriminalitet begått av mange i fellesskap å og hvor bare en eller et mindretall av de mistenkte er ansatt i politiet, eller saker hvor den straffbare virksomheten faller innenfor ansvarsområdet for et særorgan, f. eks. økonomisk kriminalitet som omfattes av Økokrims saklige kompetanseområde.

Om Spesialenheten skulle få som oppgave å etterforske straffbare handlinger begått av ansatte i politiet og påtalemyndigheten i fritiden, vil det selvsagt være nødvendig å styrke enheten. En slik oppgavetilførsel må også få betydning for dimensjonering av vaktfunksjoner.

Anbefalinger vedrørende politiets opplæring, rutiner og praksis ved pågripelser mv. – rapportens pkt. 13.2.4.1.4.

Spesialenheten gir sin tilslutning til utvalgets anbefalinger i rapportens pkt. 13.2.4.1.4.

Det er etter Spesialenhetens syn viktig at praksis og opplæring i blant annet arrestasjonsteknikk undergis tilstrekkelig sentral kontroll og styring og at det settes av ressurser til informasjonssamling og utvikling.

Anbefalinger for diskrimineringssaker – rapportens pkt. 13.2.4.1.5.

Spesialenheten gir sin tilslutning til utvalgets anbefalinger i rapportens pkt. 13.2.4.1.5.

Anbefalinger når det gjelder kommunikasjon med offentligheten - rapportens pkt. 13.2.4.1.6

Spesialenheten har merket seg utvalgets anbefalinger og kan i det vesentlige gi sin tilslutning til disse.

Utvalgets forslag om at Spesialenhetens avgjørelser som hovedregel bør være undergitt offentlig innsyn i anonymisert form er langt på vei i samsvar med den praksis Spesialenheten i dag følger i forhold til media.

Vedtak i saker som anses å være av interesse for allmennheten legges i dag i anonymisert form ut på Spesialenhetens hjemmesider.

Spesialenheten er enig i at det av hensyn til tilliten til ordningen kan være hensiktsmessig å gi et fullstendig innblikk i anmeldte forhold og enhetens vurderinger. Spesialenheten mener allikevel at det for vedtak i henlagte saker som ikke har noen åpenbar allmenn interesse er hensyn som taler mot å gi innsyn. Sakene vil ofte ha sin bakgrunn i politiets arbeid med ordenstjeneste eller med straffesaker og vedtakene vil som hovedregel inneholde sensitiv og taushetsbelagt informasjon om anmeldere eller andre sivile parter. Ved offentliggjøring vil faren for identifisering og uønsket personfokus i mange sammenhenger klart være til stede.

Informasjon om saker og temaer som presenteres på Spesialenhetens hjemmesider eller i årsrapporten tilrettelegges i dag i hovedsak av juristene i Sjefens stab. En er enig i at et ønske om videreutvikling og profesjonalisering av dette arbeidet vil kreve at enheten kan knytte til seg kommunikasjonsfaglig kompetanse.

Anbefalinger når det gjelder erfaringslæring – rapportens pkt. 12.7.

Spesialenheten er uten at det her tas stilling til om ordlyden i de foreslåtte instruks og rundskrivsendringer bør være som anført, også her i det vesentlige enig i utvalgets anbefalinger.

Forslag til endringer i påtaleinstruks mv - rapportens pkt. 14.3.

Spesialenheten har under flere av punktene ovenfor kommet inn på spørsmål som vedrører forslagene til endringer i regelverk.

Spesialenhetens ressursbehov – rapportens pkt. 14.2.1.

Spesialenheten er i det vesentlige enig i utvalgets vurderinger av enhetens resursbehov.

Det følger av internasjonale forpliktelser at saker innenfor Spesialenhetens mandat skal etterforskes omgående og hurtig for å sikre at rettsikkerhetsgarantier ivaretas. Spesialenheten har i sitt mandat også helt spesielle utfordringer med hensyn til å bygge tillit. Dagens situasjon med lang saksbehandlingstid er i dette perspektivet svært utilfredsstillende. Det vil være kritisk for Spesialenheten om saksbehandlingstiden ikke innen rimelig tid kan bringes ned til et forsvarlig nivå.

Spesialenheten har, som framhevet av utvalget, i løpet av sin funksjonstid gjennomført flere tiltak i organisasjonen for å effektivisere saksbehandlingen. Om ikke enheten kan styrkes ytterligere, er Spesialenhetens egen vurdering at det må ses på tiltak som reelt sett vil kunne innbære en kvalitetsvekkelse av arbeidet med straffesaker. Det kan f. eks være at det foretas en strengere vurdering av hvilke saker som settes ut til etterforskning, at færre saker behandles i to instanser eller at kravet til vedtaksbegrunnelser reduseres. Et annet alternativ kan være å

redusere omfanget av bruk av personer på verv. Tiltakene vil innebære at man svekker eller tar bort forhold ved enhetens arbeidsform som av utvalget er vurdert å være positive og egnet til å bygge tillit.

Spesialenheten viser for øvrig til de vurderinger en med bakgrunn i utvalgets rapport allerede har tatt opp i forbindelse med budsjettbehandlingen for 2010 mv. Vårt brev av 5. november 2009, vår referanse 2008/00078.

Sjefen for Spesialenheten for politisaker

Jan Egil Presthus